

BÀI TRUYỀN THÔNG 2
"PHÁT HUY VAI TRÒ CỦA CƠ SỞ Y TẾ
TRONG CÔNG TÁC PHÒNG CHỐNG LAO"

Kể từ khi triển khai hoạt động phòng chống lao từ năm 1957, Chương trình Chống lao Quốc gia đã đạt được những thành tựu đáng kể. Đến nay, tỷ lệ dân số được chương trình chống lao tiếp cận đạt 100%. 52 trên 63 tỉnh, thành phố đã thành lập Bệnh viện Phổi, Bệnh viện Lao và Bệnh phổi.

Tuy nhiên, 2 năm diễn ra đại dịch Covid-19, công tác phòng chống lao tại Việt Nam chịu ảnh hưởng nghiêm trọng. Số bệnh nhân lao phát hiện năm 2021 giảm 22% so với năm 2020 và giảm 24,5% so với năm 2019. Số lượng và tỷ lệ tử vong do lao ở Việt Nam năm 2021 được ước tính là 12.000 người, tăng 35,8% so với năm 2020. Việt Nam phải đối mặt với nguy cơ bệnh lao bùng phát trong cộng đồng.

Ngay sau những ảnh hưởng của đại dịch Covid-19, trong năm 2022, 2023, Chương trình Chống Lao Quốc gia đã đẩy mạnh triển khai đồng bộ các can thiệp phòng chống lao nhằm tăng tối đa số bệnh nhân lao được phát hiện, chẩn đoán và thu nhận vào điều trị, cắt đứt nguồn lây trong cộng đồng, phục hồi hoạt động phát hiện bệnh lao sau ảnh hưởng của đại dịch Covid-19.

Sau đại dịch, Việt Nam ước tính có thêm 170.000 người mắc lao trong cộng đồng, trong đó có khoảng 13.000 người tử vong do lao, cao hơn số người tử vong vì tai nạn giao thông. Lao đa kháng thuốc ước tính khoảng 9.200 ca, chiếm 4,5% trong nhóm bệnh nhân lao mới và 15% trong nhóm đã từng điều trị. Lao đồng nhiễm HIV ước tính khoảng 4.300 ca, chiếm 2,5% trong số bệnh nhân lao phát hiện. Đây là những con số rất đáng lo ngại.

Trước tình hình như vậy, trong năm 2022, 2023, Chương trình Chống lao Quốc gia đã triển khai đồng bộ các can thiệp phòng chống lao nhằm tăng tối đa số bệnh nhân lao được phát hiện, tăng cường chẩn đoán và thu nhận vào điều trị để

cắt đứt nguồn lây trong cộng đồng, giúp phục hồi hoạt động phát hiện bệnh lao sau ảnh hưởng của đại dịch COVID-19.

Trong năm 2023, số liệu phát hiện của Chương trình Chống lao Quốc gia tiếp tục có sự cải thiện đáng kể sau khi phục hồi lại chất lượng và tác động tích cực của Chương trình. Bằng việc đẩy mạnh công tác phát hiện bệnh lao kết hợp nhiều hình thức, vận động sự cam kết và chỉ đạo của chính quyền địa phương các cấp đối với hoạt động phòng chống lao, lồng ghép các chiến dịch sàng lọc bệnh lao với các bệnh lý khác...

Tuy nhiên, trên thực tế, số bệnh nhân lao được phát hiện hằng năm tại Việt Nam mới chỉ chiếm khoảng 60% số bệnh nhân lao ước tính (năm 2023 phát hiện 106.086 bệnh nhân lao các thể). Như vậy, sẽ có trên 40% bệnh nhân lao nằm trong cộng đồng chưa được phát hiện và điều trị. Đây là vấn đề đặt ra với chương trình chống lao quốc gia. Nhiệm vụ ngành y tế còn đang rất lớn.

Khi đại dịch COVID xảy ra, công tác phòng chống lao tại Việt Nam bị ảnh hưởng nghiêm trọng. Hầu hết các bệnh viện phổi các tỉnh đều chuyển thành cơ sở chẩn đoán, điều trị COVID nên hầu như là bệnh lao không được kiểm soát. Chính vì lý do như vậy cho nên sau đó thì bệnh lao mới bùng trở lại.

Nguyên nhân nữa là sau đại dịch COVID rất nhiều người bệnh bị COVID và hậu COVID, phổi đã tổn thương nên cơ hội nhiễm lao cũng cao hơn và điều trị cho những bệnh nhân lao từng mắc COVID cũng khó khăn hơn rất nhiều. Số lượng người mắc lao sau COVID-19 rất lớn. Trong năm 2023, chúng tôi đã phát hiện 106.086 trường hợp mắc lao các thể, tăng 2.282 bệnh nhân, tương đương tăng 2,2% so với cùng kỳ năm 2022 và tăng 27.151 (34,4%) so với cùng kỳ năm 2021 - năm chịu ảnh hưởng nặng nề nhất của dịch bệnh COVID-19. Phát hiện lao kháng đa thuốc năm 2023 là 3.775 bệnh nhân, cao hơn các năm 2020, 2021, 2022 lần lượt là 7,8%, 45,8% và 9,5%. Đây là bằng chứng cho thấy số người mắc lao trong Nhân dân sau COVID là cao hơn, kể cả lao kháng thuốc cũng thế.

Thường các năm trước đây, tất cả sàng lọc, chẩn đoán, phát hiện lao đều là phát hiện chủ động, tức là tất cả các vùng có nguy cơ cao, các khu vực trại giam... đều là phát hiện chủ động, sàng lọc hằng năm với phương pháp chiếu lưc X-quang và xét nghiệm Xpert để chẩn đoán. Đặc biệt là triển khai các hoạt động gắn liền với hệ thống y tế cơ sở để tăng cường chất lượng chẩn đoán, điều trị và duy trì bền vững công tác dự phòng lao.

Sàng lọc chủ động như vậy là rất tốt nhưng thực tế lại có nhiều những bệnh nhân lúc mình đến khám chủ động như vậy thì họ lại đi làm không ở nhà, hoặc ở nhà không mở cửa... Thực tế người dân cũng có tư tưởng kỳ thị. Khi nói đến đi xét nghiệm để phát hiện bệnh lao thì người ta lại ngại không đi. Nguyên nhân đó làm con số lao luôn bị sót lại không sàng lọc hết được. Đặc biệt đi sàng lọc chủ động thì số sàng lọc toàn dân cũng không hết được, chỉ nhóm nguy cơ cao thôi.

Vì vậy, năm nay chương trình chống lao quốc gia với sự chỉ đạo rất quyết liệt của Bộ trưởng Bộ Y tế sẽ chuyển hướng, tăng cường thay đổi phương pháp, thực hiện phương pháp mới là kiểm soát lao gắn với y tế cơ sở. Điều này có nghĩa là tất cả người dân, người bệnh khi đến khám bệnh phải qua các cơ sở khám, chữa bệnh thì chính các cơ sở khám, chữa bệnh là nơi sàng lọc phát hiện bệnh nhân lao. Như vậy, có hai khu vực phát hiện lao. Đó là phát hiện sàng lọc chủ động và gắn với các cơ sở khám, chữa bệnh. Tất cả Nhân dân ai ai cũng đều được khám và phát hiện bệnh lao.

Còn một vấn đề nữa là năm nay chuyển hướng thanh toán bảo hiểm y tế cho những người bệnh điều trị lao. Thực tế nội dung này đã được triển khai từ năm 2023 và đây là một chính sách về y tế rất có ý nghĩa, rất quan trọng, có nguồn tài chính để kiểm soát lao một cách bền vững.

Tóm lại chương trình chống lao từ năm 2024 trở đi thì bệnh nhân lao sẽ được sàng lọc chủ động như là các năm trước đây, nhưng năm nay thêm nữa, đây là kiểm soát lao gắn với y tế cơ sở khám chữa bệnh từ cơ sở. Nghĩa là tất cả bệnh

nhân đến cơ sở y tế sẽ được sàng lọc lao, thông tin sẽ được xây dựng vào hệ thống hồ sơ điện tử và mã số định danh công dân.

Bằng việc đẩy mạnh công tác phát hiện lao kết hợp nhiều hình thức, vận động sự cam kết và chỉ đạo quyết liệt của chính quyền địa phương các cấp đối với hoạt động phòng chống lao, lồng ghép các chiến dịch sàng lọc bệnh lao với các bệnh phổi khác và tầm soát một số bệnh lý mạn tính, lập hồ sơ sức khỏe điện tử; hoạt động phát hiện, chẩn đoán lao 9 tháng đầu năm 2023 đã thông báo 78.674 trường hợp mắc lao các thể, tăng 1.909 bệnh nhân, tương đương tăng 2% so với cùng kỳ năm 2022 và tăng 19.214 (32,3%) so với cùng kỳ năm 2021 là năm chịu ảnh hưởng nặng nề nhất của Covid-19.

Thành tựu trong những năm gần đây của Việt Nam chính là việc xây dựng mô hình **Phát hiện chủ động bệnh lao** tại cộng đồng với quy mô rộng, thí điểm mô hình Chấm dứt bệnh lao ở từng địa phương, nâng cao vai trò của y tế cơ sở.

Kỹ thuật xét nghiệm Xpert MTB/RIF đã và đang phát huy hiệu quả cao, phát hiện nhanh bệnh nhân lao, lao đa kháng và siêu kháng thuốc theo chiến lược “2X” (X-quang - X-pert), phát hiện chủ động cho hiệu quả cao gấp 7 lần so với phát hiện thụ động hiện nay

Để có thể thực hiện thành công mục tiêu chấm dứt bệnh lao vào năm 2035, năm nay Chương trình Chống lao quốc gia Việt Nam đề cao và nhấn mạnh vào tầm quan trọng của hệ thống Y tế cơ sở, lực lượng gần dân nhất, trực tiếp nhất, hứa hẹn sẽ tạo ra những đột phá mới trong việc phát hiện và điều trị, quản lý bệnh lao trong cộng đồng. Mạng lưới Y tế cơ sở đủ năng lực triển khai hoạt động rộng khắp chính là lá chắn bảo vệ cộng đồng trước bệnh lao – kẻ giết người thầm lặng.

Theo đó, hệ thống phòng chống lao cần lồng ghép với hệ thống y tế chung, các dịch vụ khám chữa bệnh lao cần được bao phủ rộng khắp tại tất cả các tuyến của hệ thống y tế nhằm đảm bảo người dân tiếp cận dễ dàng, thuận tiện nhất với các dịch vụ khám, chẩn đoán, điều trị bệnh lao để người bệnh được chẩn đoán bệnh sớm và đưa vào điều trị, cắt đứt nhanh nguồn lây bệnh trong cộng đồng.

Bên cạnh đó, Chương trình Chống lao quốc gia/Bệnh viện Phổi Trung ương sẽ nâng cao năng lực và đẩy mạnh vai trò tuyến y tế cơ sở trong phát hiện, chẩn đoán, điều trị bệnh lao thông qua chuyển giao công nghệ, kỹ thuật, đào tạo, bồi dưỡng về chuyên môn nghiệp vụ cho cán bộ phòng chống lao các tuyến. Đây là yếu tố quan trọng để các dịch vụ khám chữa bệnh lao có chất lượng cao tới được với người dân.

Theo đó, tiếp tục mở rộng triển khai toàn diện các can thiệp phòng chống lao, đẩy mạnh phát hiện chủ động tại cộng đồng, phát hiện tích cực tại cơ sở y tế, tập trung vào các nhóm nguy cơ cao; Sử dụng hiệu quả xe Xquang di động kỹ thuật số và các máy Xquang di động trong phát hiện bệnh nhân lao; Cam kết triển khai hiệu quả các can thiệp kỹ thuật, tăng tỷ lệ phát hiện và điều trị bệnh nhân lao; Chia sẻ thông tin định kỳ với Chương trình phòng, chống lao quốc gia, Cục Quản lý Khám, chữa bệnh và các đơn vị liên quan khác về tình hình điều trị ARV cho người nhiễm HIV mắc bệnh Lao, tình hình tương tác thuốc ARV và thuốc điều trị lao tiềm ẩn; rà soát và xây dựng gói dịch vụ chi trả khám chữa bệnh thông qua bảo hiểm y tế cho người nhiễm HIV mắc lao.

Thực hiện đúng quy định về công tác chuyển tuyến tiếp tục điều trị đối với các bệnh nhân lao đến đơn vị thuộc mạng lưới phòng, chống lao của tỉnh. Tăng cường các hoạt động chuyên môn về chẩn đoán, điều trị lao; thường xuyên thực hiện kiểm tra, giám sát công tác kiểm soát nhiễm khuẩn lao và các bệnh lây truyền qua đường hô hấp khác tại bệnh viện.

Xây dựng Kế hoạch triển khai hoạt động phòng, chống lao hàng năm. Cùng cố hoạt động xét nghiệm đờm soi trực tiếp để chẩn đoán bệnh lao cho người có dấu hiệu nghi mắc lao, đảm bảo xét nghiệm đờm đạt 1% dân số/năm theo chỉ tiêu kế hoạch được giao. Mở rộng sàng lọc bệnh lao bằng Xquang phổi cho người thường xuyên tiếp xúc với nguồn lây bệnh lao và các đối tượng có nguy cơ mắc lao cao để chẩn đoán sớm, điều trị kịp thời cho bệnh nhân lao. Chỉ đạo Trạm Y tế tuyến xã tăng cường phát hiện bệnh nhân lao tại cộng đồng và tại cơ sở y tế...

Các cơ sở y tế tư nhân trong tỉnh tích cực tham gia phối hợp trong công tác phát hiện giới thiệu người nghi lao hoặc tham gia phối hợp trong chẩn đoán và điều trị bệnh nhân lao. Tăng cường tư vấn, vận động người nghi lao thực hiện các xét nghiệm chẩn đoán và tuân thủ điều trị lao đầy đủ, đúng phác đồ.

Cùng với đó, Chương trình cũng đồng thời kết hợp với tuyên truyền, giáo dục về bệnh lao cho người dân, bệnh lao hoàn toàn có thể được chẩn đoán và điều trị khỏi như các bệnh hô hấp khác. Thông điệp này sẽ góp phần giảm kỳ thị, phân biệt đối xử với người bệnh lao trong cộng đồng, tăng sự chủ động của cộng đồng trong tiếp cận khám chữa bệnh lao, đây là yếu tố then chốt để làm giảm nhanh dịch tễ bệnh lao, hướng tới chấm dứt bệnh lao ở Việt Nam.